

ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ

ТОШКЕНТ ИРРИГАЦИЯ ВА ҚИШЛОҚ ХЎЖАЛИГИНИ
МЕХАНИЗАЦИЯЛАШ МУХАНДИСЛАРИ ИНСТИТУТИ

ФАВҚУЛОДДА ВАЗИЯТЛАР ВА АХОЛИ МУҲОФАЗАСИ
ФАН ДАСТУРИ

Билим соҳаси: 600 000 – Хизматлар соҳаси
Таълим соҳаси: 640 000 – Ҳаёт фаолияти хавфсизлиги
Таълим
йўналиши: 5640200 – Мехнат муҳофазаси ва техника хавфсизлиги

Тошкент – 2020

Фан дастури Олий ва ўрта махсус, касб-хунар таълими йўналишлари бўйича Ўқув-услубий бирлашмалар фаолиятини Мувофиқлаштирувчи Кенгашнинг 2020 йил "21" 11 даги 5 -сонли баённомаси билан маъқулланган.

Ўзбекистон Республикаси Олий ва ўрта махсус таълим вазирлигининг 2020 йил "7" 12 даги 1000 - сонли буйруғи билан маъқулланган фан дастурларини таянч олий таълим муассасаси томонидан тасдиқлашга розилик берилган.

Фан дастури Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институтида ишлаб чиқилди.

Тузувчилар:

А.Хожиев – ТИҚХММИ, "Хаёт фаолияти хавфсизлиги" кафедраси доценти.
Н.Саидхўжаева – ТИҚХММИ, "Хаёт фаолияти хавфсизлиги" кафедраси доценти.

Такризчилар:

М.А.Расулева – Ислон Каримов номи Тошкент Давлат Техника Университети "Хаёт фаолияти хавфсизлиги" кафедраси доценти т.ф.н.
И.Ахмедов – ТИҚХММИ, "Хаёт фаолияти хавфсизлиги" кафедраси доценти.

Фан дастури Тошкент ирригация ва қишлоқ хўжалигини механизациялаш муҳандислари институти Кенгашида кўриб чиқилган ва тасвир қилинган (2020 йил "26" 10 даги "3" -сонли баённома).

I. Ўқув фанининг долзарблиги ва олий касбий таълимдаги ўрни

Ушбу дастур фан ривож ва истиқболи, республикадаги ижтимоий-иқтисодий ислохат натижалари ҳамда табиий, техноген ва ҳудудий муаммоларнинг фуқаро муҳофазасига таъсири масалаларини мужассамлаштиради. Зеро, ҳозирги вазиятда хавфсиз ҳаётни таъминлаш масалалари энг долзарб муаммолардан ҳисобланади. Чунки ишлаб чиқариш жараёнини юксак тараққий этган технологиялар билан таъминланиши, табиий ривожланишдаги – айрим ноҳуш вазиятларни мураккаблашуви аҳоли саломатлиги, атроф-муҳит тозаллиги ва иқтисоднинг барқарор ривожланишига таҳдид солмоқда. Шу сабабли ҳам мамлакатимизнинг энг муҳим вазифалари қаторида аҳоли ва ҳудудларни турли тусдаги фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш масаласи алоҳида ўрин олган, бу борада қатор қонунлар, ҳукумат қарорлари қабул қилинган бекиз эмас. Айнан шу муаммоларнинг ечимини «Фавқулодда вазиятлар ва фуқаро муҳофазаси» фани ўрганади.

II. Ўқув фанининг мақсади ва вазифалари

Ушбу вазифалардан келиб чиқиб «Фавқулодда вазиятлар ва фуқаро муҳофазаси» ўқув фанини ўзлаштириш жараёнида амалга ошириладиган масалалар доирасида бақалавр:

- Ўзбекистон Республикаси, ҳамдўстлик давлатлари, бошқа етакчи давлатлардаги фуқаро муҳофазасининг ҳозирги пайтидаги масалалари;
- Ўзбекистон Республикаси фавқулодда ҳолатларда давлат тизимида фуқаро муҳофазасининг ўрни ва вазифалари;
- Ўзбекистон Республикаси ҳудудида содир бўлиши эҳтимол бўлган табиий, техноген ва экологик хусусиятли фавқулодда вазиятларнинг умумий тавсиялари;
- геологик жараёнлар, тоғ жинослари ва ер ости сувлари таркиби, хусусиятлари;
- рўй бериши мумкин бўлган фавқулодда вазиятларнинг уларнинг олдини олиш, талафотларни камайтириш (юмшатиш) ва оқибатларини бартараф этиш;
- фуқаро муҳофазаси соҳаси бўйича илмий-текшириш ишларидаги асосий йўналишлар *тўғрисида тасиловчи эли бўлиши*;
- Ўзбекистон Республикаси фавқулодда ҳолатларда давлат тизимини ташкил этиш;
- иқтисодий тармақларида ва аҳоли яшаш жойларида қутқарув ва бошқа кечиктириб бўлмайдиган ишларни амалга ошириш учун зарур қуч ва маблағларни ҳисоблаш услубиятини;
- хусусий таркиб ва техникани муҳофазалаш воситалари;
- тижорат ва уруш пайти учун фуқаро муҳофазаси режаларини тузиш услубиятини;
- иқтисодий тармақларидаги объектларини шаҳарларни сейсмик ва ёнғинга қарши мустаҳкамлашнинг услуб ва усулларини оширишнинг;
- фуқаро муҳофазаси тузилмаларида ўқушларни ташкил этиш ва ўтказишнинг;
- раёна ва қишлоқий назорат асбобларидан фойдаланишнинг;

- шахсий муҳофаза воситаларидан фойдаланиши;
- хизматда қўллаш учун маълумотномани адабиётлар билан ишлашни *билиши ва улардан фойдалана олиши*;
- экстремал шароитларда фойдаланиладиган шахсий муҳофаза воситаларидан амалиётда қўллаш;
- фавқулодда вазиятлар шароитида ўзига ва ўзаро тиббий ёрдам кўрсатиш;
- радиациявий, кимёвий ва биологик (бактериологик) зарарланган ҳудудларда кидирув-қутқарув ишларни ташкил этиш;
- тинчлик даврида ва ҳарбий ҳолатларда муҳандислик ва радиация аҳолини тахминлаш ва баҳолаш *қўникмаларига эга бўлиши керак*.

III. Асосий назарий қисм (маъруза машғулотлари)

1-Модул. Фавқулодда вазиятларда фуқаролар муҳофазаси.

1-Мавзу. Ернинг ички ва ташқи тузилиши, физик ва кимёвий хоссалари, ҳаракати, тўғрисида умумий тушунчалар.

Ернинг ички ва ташқи тузилиши, физик ва кимёвий хоссалари, ҳаракати, тўғрисида умумий тушунчалар.

2-Мавзу. Фавқулодда вазиятларнинг таснифи ва тавсифи.

Фавқулодда вазиятларнинг таснифи ва тавсифи. Табiiй, техноген ва экологик тусдаги фавқулодда вазиятлар.

3-Мавзу. Фуқаро муҳофазасининг мақсади, вазифалари, куч ва воситалари, унинг истиқолиёт тармоқларида ташкил этиш тартиблари.

Фуқаро муҳофазасининг мақсади, вазифалари, куч ва воситалари, унинг истиқолиёт тармоқларида ташкил этиш тартиблари.

4-Мавзу. Фавқулодда вазиятларда уларни олдини олиш ва ҳаракат қилиш давлат тизимлари (ФВДТ) тўғрисидаги ва бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларнинг мазмунини

Ўзбекистонда Фавқулодда вазиятлар вазирлигини ташкил этиш ҳамда фавқулодда вазиятларда уларни олдини олиш ва ҳаракат қилиш давлат тизимлари (ФВДТ) тўғрисидаги ва бошқа меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатларнинг мазмунини.

2-Модул. Ўзбекистонда кузатиладиган табiiй офатлар ва уларнинг оқибатлари.

5-Мавзу. Ер силқиниши сабаблари, хусусиятлари ва келтирадиган талафотлари ва ҳар бир ҳалокат жойида олиб бориладиган чора-тадбирлар.

Ер силқиниши сабаблари, хусусиятлари ва келтирадиган талафотлари ва ҳар бир ҳалокат жойида олиб бориладиган чора-тадбирлар.

6-Мавзу. Тупроқ кўчкилари уларнинг сабаблари, хусусиятлари ва келтирадиган талафотлари ва ҳар бир ҳалокат жойида олиб бориладиган чора-тадбирлар.

Тупроқ кўчкилари уларнинг сабаблари, хусусиятлари ва келтирадиган талафотлари ва ҳар бир ҳалокат жойида олиб бориладиган чора-тадбирлар.

7-Мавзу. Қор кўчкилари, уларнинг сабаблари, хусусиятлари ва келтирадиган талафотлари ва ҳар бир ҳалокат жойида олиб бориладиган чора-тадбирлар.

Қор кўчкилари, уларнинг сабаблари, хусусиятлари ва келтирадиган талафотлари ва ҳар бир ҳалокат жойида олиб бориладиган чора-тадбирлар.

8-Мавзу. Сув тошқини ва селларнинг сабаблари, хусусиятлари ва келтирадиган талафотлари ва ҳар бир ҳалокат жойида олиб бориладиган чора-тадбирлар.

Сув тошқини ва селларнинг сабаблари, хусусиятлари ва келтирадиган талафотлари ва ҳар бир ҳалокат жойида олиб бориладиган чора-тадбирлар.

9-Мавзу. Қургўкчилик офатлари, уларнинг сабаблари, хусусиятлари ва келтирадиган талафотлари

Қургўкчилик офатлари, уларнинг сабаблари, хусусиятлари ва келтирадиган талафотлари

3-Модул. Техноген тусдаги фавқулодда вазиятлар ва уларнинг оқибатлари.

10-Мавзу. Техноген тусдаги фавқулодда вазиятлар, уларнинг келиб чиқиш сабаблари, хусусиятлари.

Техноген тусдаги фавқулодда вазиятлар, уларнинг келиб чиқиш сабаблари, хусусиятлари.

11-Мавзу. Транспорт авариялари ва ҳалокатлари ва уларда олиб бориладиган чора-тадбирлар.

Транспорт авариялари ва ҳалокатлари ва уларда олиб бориладиган чора-тадбирлар.

12-Мавзу. Кимёвий хавфли объектлардаги авариялар ва уларда олиб бориладиган чора-тадбирлар.

Кимёвий хавфли объектлардаги авариялар ва уларда олиб бориладиган чора-тадбирлар.

13-Мавзу. Ёнгин-портлаш хавфи мавжуд бўлган объектлардаги авариялар ва уларда олиб бориладиган чора-тадбирлар.

Ёнгин-портлаш хавфи мавжуд бўлган объектлардаги авариялар ва уларда олиб бориладиган чора-тадбирлар.

14-Мавзу. Энергетика ва коммунал тизимлардаги авариялар ва уларда олиб бориладиган чора-тадбирлар.
Энергетика ва коммунал тизимлардаги авариялар ва уларда олиб бориладиган чора-тадбирлар.

15-Мавзу. Радиоактив ва экологик жихатдан зарарли моддалардан фойдаланиш ёки уларни сақлаш билан боғлиқ авариялар ва уларда олиб бориладиган чора-тадбирлар.
Радиоактив ва бошқа хавфли ҳамда экологик жихатдан зарарли моддалардан фойдаланиш ёки уларни сақлаш билан боғлиқ авариялар ва уларда олиб бориладиган чора-тадбирлар.

16-Мавзу. Гидротехник ҳалокатлар ва авариялар ва уларда олиб бориладиган чора-тадбирлар.
Гидротехник ҳалокатлар ва авариялар ва уларда олиб бориладиган чора-тадбирлар.

17-Мавзу. Фожияли ҳодиса (катастрофа) ва унинг оқибатлари.
Фожияли ҳодиса (катастрофа) ва унинг асосий кўзага келиш сабаблари ва оқибатлари.

4-Модул. Экологик тусдаги фавқулодда вазиятлар ва уларнинг оқибатлари.
18-Мавзу. Экологик тусдаги фавқулодда вазиятлар, уларнинг келиб чиқиш сабаблари, хусусиятлари.
Экологик тусдаги фавқулодда вазиятлар, уларнинг келиб чиқиш сабаблари, хусусиятлари.

19-Мавзу. Атмосфера, гидросфера ва тулрок тузилишининг ўзгариши билан боғлиқ фавқулодда вазиятларда олиб бориладиган тадбирлар.
Атмосфера, гидросфера ва тулрок тузилишининг ўзгариши билан боғлиқ фавқулодда вазиятларда олиб бориладиган тадбирлар.

20-Мавзу. Экологик муҳит бузилишининг асосий сабаблари.
Экологик муҳит бузилишининг асосий сабаблари. Чикиндилар муаммоси боғлиқ фавқулодда вазиятлар.

21-Мавзу. Глобал иқлим ўзгариши, чўлланиш сабаблари, ичимлик сув муаммоси боғлиқ фавқулодда вазиятлар.
Глобал иқлим ўзгариши, чўлланиш сабаблари, ичимлик сув муаммоси боғлиқ фавқулодда вазиятлар.

5-Модул. Фуқароларни муҳофаза қилишнинг асослари ва хусусиятлари.
22-Мавзу. Фавқулодда вазиятларда фуқароларни муҳофаза қилишнинг услублари, уларнинг хусусиятлари.

Фавқулодда вазиятларда фуқароларни муҳофаза қилишнинг услублари, уларнинг хусусиятлари.

23-мавзу. Терроризм хусусидаги умумий тушунчалар, терроризмнинг хавфли иллатлари
Терроризм хусусидаги умумий тушунчалар, терроризмнинг хавфли иллатлари

24-мавзу. Террористик ҳаракатларда ва аҳоли хавфсизлигини таъминлаш тадбирлари.
Террористик ҳаракатларда ва аҳоли хавфсизлигини таъминлаш тадбирлари.

25-мавзу: Фавқулодда вазиятларда фуқаро муҳофазаси тадбирларини режалаштириш.
Фавқулодда вазиятларда фуқаро муҳофазаси тадбирларини режалаштириш.

26-мавзу. Оммавий қиргин қуроллари, уларнинг таъсир омиллари ва талофатлари.
Оммавий қиргин қуроллари, уларнинг таъсир омиллари ва талофатлари. Оммавий қиргин қуролларидан муҳофаза қилиш тадбирлари

6-модул. Иқтисодиёт тармоқлари барқарор ишлашининг асослари.
27-мавзу. Барқарорлик тушунчалари. Фавқулодда вазиятларда иқтисодиёт объектлари барқарор ишлашининг моҳияти.
Барқарорлик тушунчалари. Фавқулодда вазиятларда иқтисодиёт объектлари барқарор ишлашининг моҳияти.

28-мавзу. Иқтисодиёт объектларининг барқарорлигини ошириш тадбирлари, усуллари ва омиллари.
Иқтисодиёт объектларининг барқарорлигини ошириш тадбирлари, усуллари ва омиллари.

7-модул. Фавқулодда вазиятларда қутқарув ишларини ташкил этиш.
29-мавзу. Иқтисодиёт объектларида фавқулодда вазият содир бўлганда аҳолига хабар бериш.
Иқтисодиёт объектларида фавқулодда вазият содир бўлганда аҳолига хабар бериш.

30-мавзу. Фавқулодда вазиятлар ўчоқларида қутқарув ишларини олиб бориш усуллари ва тартиблари.
Фавқулодда вазиятлар ўчоқларида қутқарув ишларини олиб бориш усуллари ва тартиблари.

31-мавзу. Жароҳатланганларга биринчи тиббий ёрдам кўрсатишни ташкил этиш ва ёрдам кўрсатиш қондалари.

Жароҳатланганларга биринчи тиббий ёрдам кўрсатишни ташкил этиш ва ёрдам кўрсатиш қондалари.

8-модул. Фавқулодда вазиятларда уларнинг олдини олиш ва ҳаракат қилиш давлат тизими (ФВДТ) куч ва воситаларини фавқулодда вазиятларга тайёрлаш.

32-мавзу. ФВДТ куч ва воситаларини тайёрлаш тартиби.

ФВДТ куч ва воситаларини тайёрлаш тартиби. ФВДТ куч ва воситаларини фавқулодда вазиятларнинг олдини олиш ва оқибатларини бартараф этишга жалб қилиш тартиби.

33-мавзу. Қўмондон-штаб машқлари, тактик-махсус машқлари ва уларнинг ФВДТ куч ва воситаларини тайёрлашдаги роли.

Қўмондон-штаб машқлари, тактик-махсус машқлари ва уларнинг ФВДТ куч ва воситаларини тайёрлашдаги роли.

34-мавзу. "Ҳалокатлар тиббиёти" тизимининг куч ва воситалари.

"Ҳалокатлар тиббиёти" тизимининг куч ва воситалари. Ҳалокатлар тиббиёти куч ва воситаларини фавқулодда вазият ҳудудига жалб қилиш.

IV. Амалий машғулотлар бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Амалий машғулотлар учун қуйидаги мавзулар тавсия этилади:

1. Табиий тусдаги фавқулодда вазиятлар оқибатларини бартараф этиш бўйича чора-тадбирларни ўрганиш.
2. Техноген фавқулодда вазиятлар содир бўлганда кимёвий вазиятни аниқлаш ва баҳолаш усуллари.
3. Радиациявий вазиятни аниқлаш ва баҳолаш усуллари.
4. Аҳолини муҳофаза қилиш усуллари ўрганиш – жамоа химоя воситалари билан танишиш. Жамоа химоя воситаларида ташкил этиладиган хизмат кўрсатиш гуруҳлари (звенолари) ва уларнинг ишини ташкил этиш.
5. Шахсий муҳофаза воситаларидан фойдаланишни ўрганиш.
6. Фавқулодда вазият содир бўлган ҳудудда разведка ва қутқарув ишларини ташкил этишни ўрганиш.
7. Қутқарув ишлари олиб боришни ўрганиш.
8. Фавқулодда вазиятлар оқибатида шикастланган аҳолига биринчи тиббий ёрдам кўрсатиш қондаларини ўрганиш.
9. Қўчирилган аҳоли учун вақтинчалик турар жойни тайёрлаш ва яшаш учун шароитлар яратишни ўрганиш.
10. Иктисодиёт объектларида фуқаро муҳофазаси тадбирларини ташкиллаштиришни ўрганиш.
11. Аҳоли ва ҳудудларни табиий ва техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилишга доир режаларни тузишни ўрганиш.
12. Фуқаро муҳофаза режасига бўлган талабларни ўрганиш.

13. Иктисодиёт объектларида (маҳаллаларда) фуқаро муҳофаза-заси бўйича ўқитишни ташкиллаштириш ва ўтказиш.

14. Оммавий қиргин қуролининг шикастловчи омилларидан муҳофазаланиш усуллари ўрганиш.

Амалий машғулотлар мультимедиа қурулмалари билан жиҳозланган аудиторияда бир академ. гуруҳга бир ўқитувчи томонидан ўтказилиши лозим. Машғулотлар фаол ва интерфактив усуллар ёрдамида ўтилиши, мос равишда муносиб педагогик ва ахборот технологиялар қўлланилиши мақсадга мувофиқ.

V. Семинар машғулотлар бўйича кўрсатма ва тавсиялар

Семинар машғулотлар учун қуйидаги мавзулар тавсия этилади:

1. Фавқулодда вазиятлар давлат тизимининг вазифалари, аҳолининг фуқаро муҳофазаси соҳасидаги ҳуқуқ ва мажбуриятларини ўрганиш.
 2. Табиий офатлар оқибатларига қарши чора-тадбирларни ўрганиш.
 3. Техноген фавқулодда вазиятлар содир бўлганда кимёвий ҳолатни аниқлаш ва баҳолаш қондалари.
 4. Радиациявий ҳолатни аниқлаш ва баҳолаш қондалари.
 5. Фуқаро муҳофазасининг машқларини ўрганиш (зилзила даврида хатти-ҳаракатлар ва ҳавфсиз зоналарга эвакуация қилиш).
 6. Ер атмосферасининг таркибий қисмлари ва тузилиши.
 7. Экологик муҳит бузилишининг асосий сабаблари.
 8. Фуқароларни химоя қилиш усуллари: оғохлантириш, эвакуация омиллари ва шахсий сакловчи воситалар қўлланилиши ўрганиш.
 9. Фуқароларни химоя қилиш усуллари: химоя иншоотларида саклаш, кимёвий ва радиациявий таъсирларга қарши омиллар қўлланилиши ўрганиш.
 10. Фуқаро муҳофазаси тадбирлари режаларини тузишни ўрганиш.
 11. Фавқулодда вазиятларда иктисодиёт тармоқларининг барқарорлигини таъминлаш ва оширишни ўрганиш.
 12. Иктисодиёт тармоқларида фуқаро муҳофазасини ташкиллаштиришни ўрганиш.
 13. ФВДТ куч ва воситаларини фавқулодда вазиятларга тайёрлаш тадбирларини ўрганиш.
 14. Аҳолини фуқаро муҳофазасига ўқитиш ва қайта тайёрлаш.
 15. Иктисодиёт тармоқлари барқарорлигини таъминлашда муҳандислик-техник комплекс тадбирларни ўтказишни ўрганиш.
 16. Техноген фавқулодда вазиятларда қутқарув ва бирламчи тиклов ишларни ташкил этишни ўрганиш.
 17. Табиий офатлар ўчоқларида қутқарув ва бирламчи тиклов ишларни олиб боришни ўрганиш.
 18. Турли характердаги фавқулодда вазиятларда бирламчи тиббий ёрдам кўрсатишни ўрганиш.
- Семинар машғулотларини ташкил этиш юзасидан кафедра томонидан кўрсатма ва тавсиялар ишлаб чиқилади. Унда талабалар асосий маъруза мавзулари бўйича олган билим ва қўникмаларини тажрибалар орқали янада

бойитадилар. Шунингдек, технологик жихоз ва воситалар, таркатма материаллардан фойдаланиш, мавзулар бўйича тақдимотлар ва кўргазмалар куруллар тайёрлаш, норматив-ҳуқуқий ҳужжатлардан фойдаланиш ва бошқалар тавсия этилади.

VI. Фан бўйича курс иши

Курс иши фан мавзуларига тааллуқли масалалар юзасидан талабаларга яқка тартибда тегишли топшириқ шаклида берилди. Курс иши нинг ҳажми, расмийлаштириш шакли, баҳолаш мезонлари ишчи фан дастурида ва тегишли кафедра томонидан белгиланади. Курс ишини бажариш талабаларда фанга онд билим, кўникма ва малакаларни шакллантиришга хизмат қилиши керак.

Курс иши учун тахминий мавзулар:

1. Фавқулодда вазиятларнинг таснифи, тавсифи ва уларнинг хусусиятлари.
2. Экологик тусдаги фавқулодда вазиятлар ва уларнинг олдини олиш чоралари.
3. Чўлланиш ва сув танқислиги муаммолари, уларнинг счимлари.
4. Иқлим ўзгариши билан боғлиқ муаммолар.
5. Хорижий давлатларда фуқаро муҳофазасини ташкиллаштириш;
6. Фуқаро муҳофазасининг ҳуқуқий асослари (фуқаро муҳофазаси борасида қабул қилинган ҳуқуқий-меъёрий ҳужжатларнинг моҳияти).
7. ФВДТнинг таркиби, вазифалари, куч ва воситалари.
8. Террористик ҳаракатлар, уларнинг турлари, қарши кураш усуллари.
9. Фуқаро муҳофазаси режалари ва уларни тузиш тартиби.
10. Фавқулодда вазиятларда иқтисодиёт объектларининг барқарорлигини таъминлаш ва ошириш.
11. Фавқулодда вазиятларда зарарланган ўчоқларда қутқарув ишларини ташкил этиш.
12. Аҳолини табиий ва техноген хусусиятдаги фавқулодда вазиятларда ҳаракат қилишга тайёрлаш усуллари ва тартиблари.
13. Қўмондон-штаб машқлари, тактик-маҳсус машқлари ва комплекс ўқув машқларини ташкил этиш ва ўтказиш тартиби.
14. ФВДТнинг вазифалари, аҳолининг фуқаро муҳофазаси соҳасидаги ҳуқуқ ва мажбуриятлари.
15. Табиий тусдаги фавқулодда вазиятларга қарши чора-тадбирларни ташкил этиш.
16. Техноген тусдаги фавқулодда вазиятлар, уларнинг олдини олиш, содир бўлганда вазиятни баҳолаш тартиблари.
17. Радиациявий вазиятни аниқлаш ва баҳолаш қоидалари.
18. Қўмондон-штаб ва тактик-маҳсус машқлари, уларни ташкил этиш ва ўтказиш тартиблари.
19. Ер атмосферасининг таркибий қисмлари ва тузилиши.
20. Экологик муҳит бузилишининг асосий омиллари.
21. Аҳолини фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тамойиллари ва усуллари.

22. Шахсий ва жамоа муҳофаза воситалари, улардан фойдаланиш тартиблари.

23. Фуқаро муҳофазаси тадбирлари режалари ва уларни тузиш.

24. Фавқулодда вазиятларда иқтисодиёт объектларининг барқарорлигини таъминлаш ва ошириш.

25. Иқтисодиёт тармоқларида фуқаро муҳофазасини ташкиллаштириш.

26. ФВДТ куч ва воситаларини фавқулодда вазиятларда ҳаракат қилишга тайёрлаш.

VII. Мустақил таълим ва мустақил ишлар

Мустақил таълим учун тавсия этиладиган мавзулар:

1. Оммавий қирғин қурулларининг шикастловчи омиллари ва улардан химояланиш.
2. Табиий офатларнинг олдини олиш ва оқибатларини бартараф этишга қаратилган чора-тадбирлар.
3. Аҳолини фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш услубиётларини ўрганиш.
4. Фавқулодда вазиятларда иқтисодиёт объектларининг барқарорлигини таъминлаш ва ошириш.
5. Фавқулодда вазиятлар ҳудудида қутқарув ишларини ташкил этиш.
6. Аҳолини муҳофаза қилишда жамоа ва шахсий муҳофаза воситаларидан фойдаланиш.
7. Раднацион вазиятни аниқлаш ва баҳолаш.
8. КТЭЗМ тўқилиши билан боғлиқ фавқулодда вазиятларда кимёвий вазиятни баҳолаш.
9. Ҳаводаги захарли моддалар миқдорини аниқлаш.
10. Тупроқ ва сочилувчи материалларда захарли моддаларни аниқлаш.
11. Жойларда, кийимларда ва ҳар хил жисмларда захарли моддаларни аниқлаш.
12. Иқтисодиёт объектлари барқарорлигини оширишда муҳандислик ҳолатини баҳолаш.
13. ФВларда биринчи тиббий ёрдам кўрсатишнинг амалий жиҳатларини ўрганиш.
14. Биологик (бактериологик) зарарланиш ўчоғини баҳолаш.
15. Табиий офатлар оқибатида юзага келадиган фавқулодда вазият ўчоқларининг хусусиятларини ўрганиш.
16. Ёнғинга қарши тизимлар ва уларнинг олиб борадиган тадбирларини ўрганиш.
17. Фуқаро муҳофазасининг ҳуқуқий асослари: "Аҳоли ва ҳудудларни табиий ва техноген хусусиятли фавқулодда вазиятлардан муҳофаза қилиш тўғрисида"ги Ўзбекистон республикасининг Қонуни.
18. Ўзбекистон республикаси Қонуни "Фуқаро муҳофазаси тўғрисида"ги Ўзбекистон республикаси Қонуни.
19. ФМ стандартлари. Табиий хусусиятли фавқулодда вазиятлар.

20. ФМ стандартлари. Техноген хусусиятли фавқулдда вазиятлар.
 21. Саноат объектларида хавфсизлик декларацияси.
 22. Аҳоли ва ҳудудларни фавқулдда вазиятлардан муҳофаза қилиш муҳандислик – техник тадбирлари.
 23. Халқаро терроризмга қарши кураш муаммолари ва бу борада Ўзбекистоннинг тутган ўрни.
 24. Фуқаро муҳофазаси борасида халқаро ҳамкорлик.
 25. Иқлим ўзгариши муаммолари ва унга қаратилаётган чоралар.
 26. Сув танқислиги ва қургокчилик муаммолари.
 27. Орол денгизи қуриши билан боғлиқ муаммолар ва унинг атрофини жонлантиришга қаратилаётган чоралар.
 28. Гидротехник иншоотлар хавфсизлигини таъминлаш муаммолари.
 29. ФВДТни янада такомиллаштиришга қаратилаётган чоралар.
 30. Транспортлардаги аварияларнинг олдини олишга қаратилаётган чоралар.
 31. Экологик фавқулдда вазиятларнинг олдини олишга қаратилаётган чоралар.
 32. ФВЛнинг олдини олиш ва унга қарши курашда хавфсизлик ва экологик маданият ҳамда маънавий-руҳий тарбиянинг ўрни.
 33. Қўмондон-штаб машқлари ва тактик-махсус машқлари, уларни ташкил этиш ва ўтказиш тартиблари.
- Мустақил ўлаштирилаётган мавзулар бўйича талабалар томонидан рефератлар тайёрлаш ва уни тақдимот қилиш тавсия этилади.

VIII. Асосий ва қўшимча ўқув адабиётлар ҳамда ахборот манбаалари

Асосий адабиётлар

1. A. Mark , P. Friend James Fundamentals of Occupational Safety and Health. Berman Press. Германия, 2007
2. Christer Pursiainen (ed.) assisted by Per Francke. Early Warning and Civil Protection. NORDREGIO 2008
3. Nigmatov I., Tojiyev M. Favqulodda vaziyatlar va fuqaro muhofazasi. Darslik–T.:Iqtisod-Moliya, 2011, 260 b.
4. С.Гаминазова ва бошқ. Ҳаёт фаоияти хавфсизлиги. Ўқув қўлланма. Т.: 2011, 138 б.

Қўшимча адабиётлар

5. Мирзиёев Ш.М. Эркин ва фаровон, демократик Ўзбекистон давлатини биргаликда барпо этамиз. Ўзбекистон Республикаси Президентининг лавозимига киришни тантанали маросимига бағишланган Олий Мажлис палаталарининг қўшма мажлисидаги нутқи. –Т.: “Ўзбекистон” НМИУ, 2016. – 56 б.
6. Мирзиёев Ш.М. Қонун устуворлиги ва инсон манфаатларини таъминлаш – юрт тараққиёти ва халқ фаровонлигининг гарови. Ўзбекистон Республикаси

Конституцияси қабул қилинганнинг 24 йиллигига бағишланган тантанали маросимдаги маъруза 2016 йил 7 декабрь. – Т.: “Ўзбекистон” НМИУ, 2016. – 48 б.

7. Мирзиёев Ш.М. Буюк келажакимизни мард ва одилонлигимиз билан бирга қураемиз. - Т.: “Ўзбекистон” НМИУ, 2017. – 488 б.
8. Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантириш бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида. - Т.:2017 йил 7 февраль, ПФ-4947-сонли Фармони.
9. . А. Боймирзаев, Р. Бакиров, А. Дехқонов “Радиоактив моддалар, улар билан боғлиқ фавқулдда вазиятларда қутқарувчиларнинг ҳаракатлари”. Услубий қўлланма – Т.: 2017й.
10. Ф.Мингулова, Л.Ғалимова “Тармоқлар ва иктисодиёт объектлари фаолияти барқарорлигини ошириш”. Услубий қўлланма. Т.: 2012 й.
11. “Аҳоли ва ҳудудларни фавқулдда вазиятлардан муҳофаза қилишнинг ҳуқуқий асослари” (меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар тўплами) I том. “Адолат”-2007й.
12. “Аҳоли ва ҳудудларни фавқулдда вазиятлардан муҳофаза қилишнинг ҳуқуқий асослари” (меъёрий-ҳуқуқий ҳужжатлар тўплами) II том “Адолат”-2012 й.
13. Нигматов И., Азимов А., Тожиёв М. Фавқулдда вазиятлар ва фуқаро муҳофазаси фанидан амалий машғулотлар. Услубий қўлланма. ТДТУ, 2015 й.

Интернет сайтлари

14. www.lex.uz - Ўзбекистон Республикаси Қонун ҳужжатлари маълумотлари миллий базаси.
15. www.gov.uz - Ўзбекистон Республикаси ҳукумат портали.
16. www.fvv.uz - Ўзбекистон Республикаси Фавқулдда вазиятлар вазирлигининг Веб сайти.